

# افق‌های روشن توسعه همکاری‌های اقتصادی میان جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان

فروپاشی شوروی سابق و استقلال جمهوری‌های آن، معادلات حوزه‌های اقتصادی و سیاسی منطقه را دگرگون ساخت. تثبیت ثبات سیاسی و اقتصادی بعد از فروپاشی، یکی از اهداف مهم کشورهای منطقه بوده و گرایش‌های جدید موجب تشدید بی‌ثباتی در برخی از کشورها گردیده است. ترکمنستان با اعمال محدودیت‌های لازم و با اتکا به درآمدهای گازی و نفتی خود توانست ثبات نسبی اقتصادی و سیاسی را ایجاد نماید اما روند اصلاحات اقتصادی در این کشور کند می‌باشد. موقعیت ترکمنستان به لحاظ هم‌جواری با جمهوری اسلامی ایران و پل ارتباطی منطقه آسیای مرکزی، همواره برای کشورمان مهم بوده است. به همین دلیل، دو کشور با پیام صلح و دوستی سعی نموده‌اند مناسبات و همکاری خود را توسعه دهند. اما بررسی ظرفیت‌های موجود بین دو کشور نشان می‌دهد که هنوز حجم همکاری‌ها قابل گسترش است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ترکمنستان یکی از کشورهای مهم منطقه آسیای مرکزی است که به لحاظ وجود مسیر قدیمی حمل و نقل بین‌المللی جهت دستیابی به آب‌های آزاد جنوب از طریق ایران، از موقعیت منحصر به فردی در منطقه برخوردار است. با توجه به ظرفیت‌های ترکمنستان در بخش انرژی (منابع نفت و گاز) می‌توان این بخش را به عنوان یکی از محرک‌های توسعه اقتصادی برای این کشور برشمرد. جمهوری ترکمنستان با ۴۸۸۱۰۰ کیلومتر مربع وسعت در شمال ایران واقع شده است. این کشور در ۲۷ اکتبر ۱۹۹۱ رسماً استقلال خود را از شوروی سابق اعلام کرد. ایران اولین کشوری بود که این استقلال را به

یافته و یا در برخی موارد حذف شده است و قیمت‌های کالا و خدمات بتدریج واقعی‌تر می‌شوند.

بحران مالی اخیر در جهان و کاهش قیمت‌های نفت و گاز و پنبه تأثیر منفی بر رشد اقتصادی و درآمدهای ارزی ترکمنستان داشته است. عدم ثبات اقتصادی روسیه و ضعف روبل، این اثرات منفی را بیشتر نموده است (روسیه شریک اول تجاری ترکمنستان محسوب می‌شود و بخشی از نیروی کار اعزامی ترکمنستان به خارج، در روسیه مستقر هستند) رشد تولید ناخالص داخلی ترکمنستان در سال ۲۰۰۷ بالغ بر ۱۱/۶ درصد بود ولی در سال ۲۰۰۸ به ۹/۸ درصد کاهش یافت و پیش‌بینی می‌شود در سال جاری مجدداً به ۶/۹ درصد کاهش خواهد یافت. دولت ترکمنستان تلاش دارد با اجرای به موقع برنامه توسعه‌ای و افزایش تولید و صادرات، تأثیرات منفی بحران را به حداقل برساند.

#### همکاری دوجانبه

هم‌جواری ایران با ترکمنستان و ویژگی‌های استراتژیک دو کشور در منطقه، جایگاه ویژه‌ای را در ملاحظات امنیتی-اقتصادی همکاری‌های دو کشور ایجاد کرده است. علاوه بر آن، مشترکات تاریخی و فرهنگی، تقویت روابط دوجانبه مؤثر بوده است. وجود حدود یک هزار و دویست و شصت کیلومتر مرز مشترک آبی و زمینی (مشهور به مرز صلح و دوستی)، مشترکات فرهنگی و مذهبی، منابع مشترک به ویژه در دریای خزر، دسترسی به بازار منطقه، موقعیت منحصر به فرد دو کشور از جمله عواملی هستند که همکاری‌ها را تقویت می‌نمایند.

در حال حاضر، همکاری دو کشور از شرایط مطلوبی برخوردار است. در واقع انعقاد بیش از ۱۷۰ موافقتنامه در زمینه‌های مختلف از زمان استقلال ترکمنستان تا کنون،

بیانگر اهمیت ویژه‌ای است که مسؤولان دو کشور برای روابط دوستانه خود قائل هستند.

وجود زمینه‌های فراوان همکاری نظیر همکاری‌های امنیتی (به لحاظ داشتن مرز مشترک)، اقتصادی و تجاری (حدود ۳ میلیارد دلار حجم مبادلات تجاری در سال ۲۰۰۸)، انرژی (صادرات گاز ترکمنستان به ایران و ترانزیت آن از قلمرو ایران)، همکاری در چارچوب سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای (نظیر اکو و سازمان کنفرانس اسلامی) و همچنین داشتن مواضع مشترک در قبال رژیم حقوقی دریای خزر، نقش فراوانی در تحکیم و گسترش روابط دو کشور وجود داشته است. با توجه به اینکه زمینه‌های همکاری دو کشور متنوع است، حال به بررسی اهم آنها می‌پردازیم.

#### الف) همکاری تجاری و اقتصادی

تولید ناخالص داخلی ترکمنستان در سال ۲۰۰۷ بالغ بر ۲۷ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال قبل ۱۱/۶ درصد رشد داشت. نرخ تورم ترکمنستان در سال ۲۰۰۷ حدود ۱۱/۳ درصد بود. پنبه، غلات، دام، گاز طبیعی، نفت، محصولات پتروشیمی و نساجی و فرآورده‌های غذایی مهمترین اقلام صادراتی این کشور می‌باشند. واحد پول ترکمنستان منات است. بخش عمده‌ای از رشد بالای تولید ناخالص ملی این کشور طی سال‌های گذشته به دلیل افزایش بهای جهانی نفت و گاز بوده است. اما با گسترش بحران مالی در جهان و کاهش قیمت انرژی و محصولات کشاورزی، این کشور با کاهش درآمدهای صادراتی ناشی از صادرات گاز و پنبه مواجه شد.

حجم مبادلات تجاری میان ایران و ترکمنستان در سال ۱۳۸۷ (۲۰۰۸) بیش از ۲/۹ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال قبل (یک میلیارد و ۸۹۵ میلیون دلار) بالغ بر ۵۳ درصد رشد داشته است. جمهوری اسلامی ایران بعد

از روسیه، دومین شریک تجاری ترکمنستان محسوب می‌شود. قرار است حجم مبادلات تجاری دو کشور در سال ۱۳۸۸ به ۵ میلیارد دلار افزایش یابد. بیشتر اقلام صادراتی ترکمنستان به ایران را فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی، محصولات صنایع سبک، منسوجات، فرآورده‌های شیمیایی، کشاورزی و صنایع غذایی تشکیل می‌دهند و تجهیزات و دستگاه‌های صنعتی، مصالح ساختمانی، مواد غذایی، لوازم برقی و خانگی از جمله کالاهای صادراتی ایران به ترکمنستان محسوب می‌شوند. بر اساس آمار صادره از سوی ترکمنستان، بیش از ۱۴۰ شرکت مشترک ایرانی-ترکمنی در این کشور فعالیت می‌نمایند. هم‌اکنون، چهار گمرک اینچه برون، باجگیران، سرخس و لطف‌آباد بین مرز دو کشور فعال هستند.

افتتاح منطقه ویژه اقتصادی سرخس در نزدیکی مرز ترکمنستان در سال ۱۳۷۱ نقش مؤثری در تمرکز فعالان اقتصادی و بازرگانان در حوزه آسیای مرکزی به ویژه در ترکمنستان داشته است. ترکمنستان قبل از استقلال جزو ۱۰ کشور تولیدکننده پنبه جهان بود ولی وابستگی این کشور به درآمدهای نفتی و گازی و عدم مدیریت صحیح باعث شد تا تولیدات این بخش ۵۰ درصد کاهش یابد.

نهمین اجلاس کمیسیون مشترک اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان در سال ۱۳۸۶ در عشق‌آباد برگزار شد. ضمناً در این اجلاس اسناد همکاری در زمینه‌های افتتاح پایانه مرزی باجگیران-گودان، بیانیه مشترک مرزی-امنیتی رؤسای جمهور، قرنطینه دامی، گردشگری و قرارداد خرید گاز از ترکمنستان به امضای طرفین رسید.

ب) همکاری در بخش حمل و نقل و ترانزیت  
عدم دسترسی مستقیم ترکمنستان به آب‌های آزاد یکی از معضلاتی است که صادرات کالا و منابع انرژی این کشور را با مشکل مواجه ساخته است. احداث مسیر خط‌آهن در منطقه آسیای مرکزی و عبور بخش مهم و پایانی آن از ترکمنستان و اتصال آن به جمهوری اسلامی ایران و همچنین وجود مسیرهای متعدد جاده‌ای و دریایی، باعث گردید همکاری‌های حمل و نقلی میان دو کشور از اولویت خاصی برخوردار شود. سابقه خوب این همکاری‌ها، نه تنها در انتقال کالاها به مقصد این دو کشور نقش به‌سزایی داشته، بلکه میزان ترانزیت کالاها به مقصد سایر کشورها را از قلمرو آنان افزایش داده است. افتتاح خط آهن مشهد-تجن-سرخس در سال ۱۳۷۵ و خط‌آهن بافق-بندرعباس اقدامات مهمی در جهت توسعه همکاری‌های تجاری و حمل و نقلی میان ایران و کشورهای آسیای مرکزی از جمله ترکمنستان بوده است. در حال حاضر بالغ بر ۵ میلیون تن کالا از طریق راه‌آهن دو کشور جابجا می‌شود که بخش عمده آن کالاهای ترانزیتی می‌باشند. با توجه به ظرفیت‌های موجود در منطقه و توافقات بعمل آمده، قرار است خط آهن جدید ۹۰۰ کیلومتری با ظرفیت جابجایی سالانه ۱۵ میلیون تن بار در امتداد خط ساحلی شرقی دریای خزر احداث گردد. ۷۰۰ کیلومتر از این مسیر در خاک ترکمنستان واقع شده است. این خط آهن به مرز اینچه‌برون متصل می‌شود و قرار است طرف ایرانی ۱۸۰ کیلومتر از این مسیر (در قلمرو ترکمنستان) را انجام دهد. طبق برنامه‌ریزی انجام شده این مسیر در سال ۲۰۱۱ میلادی به بهره‌برداری خواهد رسید. همچنین بیش از ۵۰ هزار کامیون ایرانی و ۱۰ هزار کامیون ترکمنی محموله‌های مهم تجاری را به مقصد دو کشور حمل یا از قلمرو دو کشور ترانزیت

نموده‌اند. البته باید کامیون‌های ترانزیتی سایر کشورهای منطقه و جهان را به این آمار افزود. در نهمین اجلاس کمیسیون مشترک همکاری‌های دو کشور، از سوی رئیس جمهور پیشنهاد افزایش تردد کامیون‌ها به ۲۰۰ هزار دستگاه در سال مطرح شد. ترکمنستان برای ایجاد تنوع مسیرهای دسترسی خود به بازارهای مقصد، توافقاتی را در زمینه حمل و نقل با افغانستان و چین بعمل آورده است.

### ج) همکاری در بخش انرژی

صادرات گاز ترکمنستان و ترانزیت آن از طریق قلمرو ایران یکی از زمینه‌های مهم همکاری دو کشور محسوب می‌شود. پیشینه این نوع همکاری‌ها به سال ۱۳۷۴ باز می‌گردد که با انعقاد قرارداد ۲۵ ساله میان دو کشور، صادرات گاز حوزه کریچه ترکمنستان به ایران آغاز گردید. جمهوری اسلامی ایران گاز صادراتی ترکمنستان را عمدتاً در استان‌های شمالی استفاده می‌نماید. این نوع همکاری علاوه بر حل مشکل انتقال گاز از جنوب به استان‌های شمالی ایران و کاهش هزینه‌های حمل و نقل، می‌تواند توان صادراتی ترکمنستان را با استفاده از مسیرهای متنوع جنوب و غرب ایران افزایش دهد. در سال ۲۰۰۵ ایران قریب به ۵/۸ میلیارد متر مکعب گاز از ترکمنستان خریداری کرد و در صورت توافق، قصد دارد آن را به ۱۳ میلیارد متر مکعب برساند. در حال حاضر ترکمنستان با استفاده از خط لوله کریچه-کردکوی، روزانه ۲۵ میلیون متر مکعب از ۷۰ میلیارد متر مکعب گاز تولیدی خود (طبق آمار سال ۲۰۰۷) را صادر می‌نماید. این خط لوله ۲۰۰ کیلومتری که ۱۳۵ کیلومتر آن در خاک ترکمنستان قرار دارد با هزینه ۱۹۵ میلیون دلار توسط شرکت مهندسی و ساختمان نفت ایران احداث گردید. ترکمنستان سالانه ۵۰ میلیارد مترمکعب گاز صادر می‌نماید.

در سفر اخیر قربان‌گلی بردی‌محمداف، رئیس جمهور ترکمنستان به تهران (اسفند ۱۳۸۷) قرارداد استخراج و صادرات سالانه تا ۱۰ میلیارد مترمکعب گاز از حوزه یولوتن-عثمان جنوبی ترکمنستان به ایران با شرکت پتروپارس امضا شد. این حوزه که در نزدیکی مرز ایران قرار دارد، از نظر ذخایر، رتبه پنجم را در جهان دارد (بین ۴ تا ۱۴ تریلیون متر مکعب). مسیر قدیمی انتقال گاز ترکمنستان که بعدها ظرفیت آن توسعه یافت به مسیر خط لوله مرکزی آسیای مرکزی گازپروم مشهور است و در حال حاضر، سالانه ۵۰ میلیارد مترمکعب گاز از طریق آن صادر می‌شود. به دلیل قیمت پائین گاز در قرارداد ترکمنستان و روسیه و همچنین صادرات حجم بالایی از گاز از طریق روسیه، ترکمنستان در صدد است با احداث مسیرهای جدید انتقال گاز به ویژه از طریق ایران و همچنین دریای خزر، علاوه بر تنوع مسیرهای صادراتی، قدرت چانه‌زنی خود را افزایش دهد. توافقات این کشور با چین و آذربایجان نیز، مسیرهای جدیدی برای انتقال گاز به بازارهای مقصد ایجاد خواهد کرد. ترکمنستان در سال ۲۰۰۸ بالغ بر ۲/۲ میلیارد دلار سرمایه خارجی را برای افزایش تولید و صادرات گاز خود جذب نموده است و انتظار دارد این رقم در سال ۲۰۰۹ به ۴ میلیارد دلار برسد اما با توجه به پیش‌بینی آنکتاد در مورد احتمال کاهش تجارت و سرمایه‌گذاری در جهان به دلیل بحران مالی موجود، تحقق این امر بسیار دشوار خواهد بود. سالانه بالغ بر ۱۰ میلیون و ۲۰۰ هزار تن نفت در ترکمنستان تولید می‌شوند که عمدتاً برای مصارف داخلی و تولید بنزین استفاده و مقدار کمی از آن صادر می‌شود.

ظرفیت تولید الکتریسیته در ترکمنستان بیشتر از نیاز داخلی است (سالانه ۱۲ میلیارد کیلووات ساعت است که قریب به ۱/۵ میلیارد کیلووات ساعت از آن صادر می‌شود).

طبق قرارداد ۱۰ ساله که در سال ۱۳۸۲ میان دو کشور منعقد شد ایران سالانه ۵۰ میلیون دلار الکتریسیته از ترکمنستان خریداری می‌نماید. ضمناً سالانه قریب به ۳۰۰ میلیون کیلو وات برق ترکمنستان از طریق ایران به ترکیه منتقل می‌شود.

اخیراً با سفر مقامات بلندپایه (وزارت نیرو) کشورمان به ترکمنستان، موضوع احداث نیروگاه برق در سد دوستی مطرح و مقرر گردید یک گروه کارشناسی برای انجام مطالعات لازم در این زمینه تشکیل شود. عملیات اجرایی سد دوستی بر روی رودخانه هریرود در اواخر سال ۱۳۷۹ آغاز شد و با هزینه‌ای قریب به ۱۶۸ میلیون دلار در فروردین ۱۳۸۳ به پایان رسید. حجم نهایی آبگیری این سد یک میلیارد و ۲۵۰ میلیون متر مکعب است که می‌توان به گونه‌ای برنامه‌ریزی نمود تا سالانه ۸۲۰ میلیون مترمکعب آن مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

#### د) همکاری در زمینه کشاورزی

ترکمنستان سرزمینی تقریباً خشک و صحرایی محسوب می‌شود و تقریباً ۸۰ درصد آن را صحرای قزل‌قوم فرا گرفته است. کانال بزرگ قره‌قوم (به طول ۱۱۰۰ کیلومتر)، بزرگترین طرح آبرسانی این کشور است که آب شیرین آمودریا (رودخانه جیحون) را به تمام نقاط منتقل می‌کند. در حال حاضر بخش اعظمی از مناطق مستعد این کشور، به تولید پنبه و گندم اختصاص یافته است. این کشور با تولید قریب به ۹۰۰ هزار تن پنبه در سال ۲۰۰۸ مقام دهم را در جهان دارد. در حال حاضر تجار ایرانی از خریداران عمده پنبه ترکمنستان هستند. همچنین تولید سالانه گندم در ترکمنستان بیش از ۲/۵ میلیون تن می‌باشد که عمدتاً برای تأمین نیاز داخلی است.

مردم ترکمنستان عمدتاً به دامپروری و کشاورزی اشتغال دارند. اما پرورش سنتی دام و طیور باعث شده است که با توجه به رشد جمعیت، گاهی اوقات جوابگوی نیاز مصرف‌کنندگان نباشد و گاهی اوقات این کشور مبادرت به واردات گوشت قرمز و طیور می‌نماید. با توجه به حمایت دولت و افزایش تقاضا، سرمایه‌گذاری در این بخش، توجیه اقتصادی لازم را دارا است.

#### ه) همکاری در زمینه خدمات فنی و مهندسی

با توجه به توسعه ایران در عرصه صنعت و فناوری، شرایط لازم برای صدور خدمات فنی و مهندسی در برخی زمینه‌ها مستعد است. تا کنون شرکت‌های ایرانی با مشارکت در پروژه‌های مختلف عمرانی و صنعتی در ترکمنستان، توانمندی‌های خود را در این کشور به نمایش گذاشته‌اند. ساخت مجتمع نمایشگاهی و خدمات پس از فروش ایران خودرو در عشق‌آباد توسط ایران خودرو (۱۰ میلیون دلار)، پایانه کامیون‌های ایران در عشق‌آباد به ارزش ۲/۶ میلیون دلار، احداث خط لوله گاز کرپچه-کردکوی به ارزش ۱۶۰ میلیون دلار در خاک ترکمنستان، سیلو (۱۶/۶ میلیون دلار)، واحد تولید بنزین پالایشگاه ترکمن‌باشی (۴۷ میلیون دلار)، واحد پالایش گاز کرپچه با ارزش ۲۰۰ میلیون دلار، جاده عشق‌آباد-باجگیران (۴۰ میلیون دلار)، پروژه ۲۰ میلیون دلاری فیبر نوری، طرح ۱۴ میلیون دلاری تصفیه خانه مرو، جاده عشق‌آباد-ترکمن‌باشی (۵۰۰ میلیون دلار)، خط انتقال برق بالکان‌آباد-علی‌آباد، خط انتقال برق سرخس، ترمینال‌های گاز مایع به ارزش ۳۳ میلیون دلار، احداث سد دوستی به ارزش ۱۸۰ میلیون دلار، ایستگاه تقویت فشار گاز کرپچه به ارزش ۱۰۰ میلیون یورو، طرح ۱۶/۲ میلیون دلاری جاده بهاردن-آرچمان از جمله طرح‌های مهمی هستند که

طی سال‌های گذشته توسط جمهوری اسلامی ایران در ترکمنستان اجرا شده‌اند.

### همکاری در قالب سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

#### الف) سازمان همکاری اقتصادی (اکو)

شواهد نشان می‌دهد که کشورهای عضو تشکیلات منطقه‌ای در همکاری‌های بین‌المللی از انسجام بیشتری برخوردار بوده و در تصمیم‌گیری‌ها نقش فعال‌تر و مؤثرتری ایفا نموده‌اند. روند رو به رشد همکاری‌های اقتصادی در عرصه جهانی و جایگاه و نقش مهم همکاری‌های منطقه‌ای به عنوان شالوده و مکمل همکاری بین‌المللی همواره مورد توجه مسؤولان جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان بوده است.

حمایت ایران از عضویت کشورهای آسیای مرکزی برای عضویت در اکو با انگیزه توسعه همکاری‌های اقتصادی و تمایل کشورهای منطقه با انگیزه برقراری و توسعه مناسبات اقتصادی، نقطه عطفی در تسریع توسعه همکاری‌های منطقه‌ای بوده است. ایفای نقش واقعی ایران و ترکمنستان در سازمان همکاری اقتصادی (اکو) می‌تواند به عنوان ابزاری مهم جهت خروج از چالش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به ویژه در زمینه اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد. موافقتنامه تسهیل تجارت اکو (اکوتا)، بیمه اتکایی اکو (مارس ۱۹۹۵)، طرح بازسازی و تجدید ساختار (مه ۱۹۹۶)، راه‌آهن اکو (اکتبر ۲۰۰۱)، سیاست تعرفه راه‌آهن اکو (ژوئیه ۲۰۰۴)، موافقتنامه چارچوب حمل و نقل و ترانزیت (TTFA)، موافقتنامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، کشتیرانی اکو، بانک توسعه و تجارت اکو، موافقتنامه تسهیل صدور رواید و ترانزیت اکو، صندوق بازسازی افغانستان، مؤسسه استانداردسازی منطقه‌ای اکو (ریسکام)، طرح انتقال تکنولوژی، طرح عمل توسعه صنایع کوچک و متوسط و مالکیت صنعتی، مرکز

مبارزه با بلایای طبیعی، طرح عمل توسعه گردشگری در منطقه، طرح عمل همکاری‌های منطقه‌ای در زمینه استاندارد، مؤسسه محیط زیست اکو و مؤسسه فرهنگی اکو از جمله مهمترین پروژه‌های مطرح در اکو هستند که بعضی از آن‌ها عملیاتی شده‌اند. این توافقات در تحکیم و توسعه روابط دوجانبه میان کشورهای منطقه تأثیر به‌سزایی داشته است.

#### ب) همکاری در خزر و تعیین رژیم حقوقی

دریای خزر یا دریای مازندران با ۳۷۰ هزار کیلومتر مربع وسعت، بزرگترین دریاچه جهان می‌باشد که بین ۵ کشور ایران، آذربایجان، روسیه، قزاقستان و ترکمنستان واقع شده و از دیر باز به عنوان یک مسیر ویژه حمل و نقل و ترانزیت و منبع تأمین مواد غذایی و انرژی مورد توجه خاص مردم منطقه بوده است. ذخایر نفتی این منطقه را ۶۸ میلیارد بشکه تخمین زده‌اند که ۹۰ درصد آن بین مرزهای آذربایجان تا قزاقستان قرار دارد و پس از خاورمیانه دومین حوزه نفتی بزرگ جهان محسوب می‌شود. تخمین زده می‌شود که تا سال ۲۰۱۰ تولیدات نفت این منطقه روزانه به ۳/۵ میلیون بشکه در روز برسد. جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان در قبال رژیم حقوقی دریای خزر از ابتدا مواضع و دیدگاه‌های مشترکی داشتند و هر دو کشور با قراردادهای دوجانبه و سه جانبه سایر کشورهای ساحلی مخالفت کرده‌اند. با درگذشت صفر مراد نیازاف، رئیس جمهوری سابق ترکمنستان و عادی شدن روابط این کشور با جمهوری آذربایجان، برخی کارشناسان بر این اعتقاد بودند که احتمالاً بین مواضع دو کشور شکاف ایجاد شود ولی بعد از تبادل هیأت‌های بلندپایه و سفر رؤسای جمهور و تأکید دو کشور بر تعیین رژیم حقوقی دریای خزر با توجه به تأمین حقوق تمامی

کشورهای ساحلی، تمامی اظهار نظرهای منفی در این زمینه منتفی گردید.

### افق‌های روشن همکاری‌ها در آینده

با نگاهی به ظرفیت‌های موجود در جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان و توانمندی‌های آنان در زمینه‌های مختلف، می‌توان گفت که در صورت مساعد بودن شرایط سیاسی و اقتصادی که به همت دولت‌مردان دو کشور بستگی دارد، افق همکاری‌های دو کشور در آینده بسیار روشن و امیدبخش خواهد بود. با توجه به برنامه‌های دولت ترکمنستان برای توسعه زیرساخت اقتصادی این کشور، نیاز این کشور به سرمایه‌گذاری خارجی در شرایط فعلی بیش از هر دوره دیگری محسوس است.

ترکمنستان با توسعه بخش نفت و گاز و صنایع خود و افزایش تولیدات و صادرات، نیاز بیش‌تری به مسیرهای ترانزیتی بین‌المللی برای انتقال کالاهای صادراتی و وارداتی و گاز خود خواهد داشت و در این زمینه، توجه خاصی به مسیر جمهوری اسلامی ایران دارد که این موضوع بارها در سخنان مسؤولان این کشور بیان شده است. به همین دلیل می‌بایست از این حسن نظر طرف ترکمنی استقبال کرد و نهایت همکاری را بعمل آورد.

طبق برنامه توسعه‌ای ترکمنستان، قرار است میزان تولیدات پنبه و گندم در این کشور به ترتیب به ۵ و ۱۰ میلیون تن افزایش یابد. همچنین افزایش تولیدات گاز این کشور جهت توسعه صادرات به ایران و چین و سایر کشورهای جهان در اولویت برنامه توسعه‌ای این کشور قرار دارد. ولی کاهش درآمدهای ارزی در سال گذشته و سال جاری به دلیل تداوم بحران مالی جهان و کاهش تقاضای بین‌المللی، تحقق به موقع آن‌ها را با تردید مواجه

ساخته است. سرمایه‌گذاری شرکت‌های ایرانی در حوزه نفت و گاز، صنایع کشاورزی و نساجی، با توجه به ظرفیت‌های موجود در این کشور از توجیه اقتصادی بالایی برخوردار است. وجود منابع عظیم گاز (قریب به ۲/۸ تریلیون مترمکعب) و تولید سالانه حدود ۹۰۰ هزار تن پنبه که بخش اعظم آن صادر می‌شود، به سرمایه‌گذاری در صنایع پالایشگاهی و پتروشیمی و همچنین صنایع نساجی این کشور، جذابیت خاصی می‌بخشد ولی وجود قوانین قدیمی و مبهم در سرمایه‌گذاری خارجی، موانعی را ایجاد کرده است. به همین دلیل باید سعی شود با ایجاد ضمانت‌های لازم، تا حدودی این مشکل به ویژه برای بخش خصوصی برطرف گردد. ترکمنستان از امکانات کافی در بخش صنایع تکمیلی مواد غذایی بهره‌مند نیست و با توجه به نوع تولیدات و همچنین نیاز داخلی این کشور، سرمایه‌گذاری در این بخش مقرون به صرفه می‌باشد.

شرکت در مناقصات پروژه‌های مهم صنعتی و عمرانی این کشور، در توسعه صدور خدمات فنی و مهندسی مؤثر خواهد بود. همچنین با توجه به پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران، می‌توان با انعقاد قراردادهای مناسب، سهم به‌سزایی از واردات خدمات فنی و مهندسی و فناوری ترکمنستان در تمامی زمینه‌های بیان شده را به خود اختصاص دهیم.

گسترش مناطق آزاد اقتصادی و تجاری در نواحی مرزی دو کشور با هدف استفاده بهینه از منابع اولیه موجود در دو کشور جهت تأمین نیازمندی‌های بازارهای یکدیگر و توسعه همکاری‌ها، توان صادراتی دو کشور به سایر کشورهای جهان را افزایش خواهد داد.

ایران و ترکمنستان از ظرفیت‌های خوبی برای همکاری در زمینه‌های تجارت، انرژی، جهانگردی، کشاورزی، دامپروری و صدور خدمات فنی و مهندسی، اجرای پروژه‌های مشترک صنعتی به ویژه در مورد استخراج و فرآوری مواد اولیه و مواد غذایی برخوردار هستند و با عنایت به ظرفیت‌ها و توانایی‌های موجود و اراده دو کشور برای افزایش حجم مبادلات تجاری (به ۵ میلیارد دلار)، می‌توان آینده همکاری‌های دو کشور را روشن و مثبت ارزیابی کرد.

آنچه مسلم است ظرفیت‌های موجود در جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان، امکان گسترش همکاری‌ها در زمینه‌های مختلف را امکان‌پذیر ساخته است ولی هنوز تا حد ایده‌آل فاصله دارد. اراده مردم دو کشور به دلیل وجود مشترکات تاریخی و فرهنگی در کنار اراده سیاسی دولت‌ها و برنامه‌ریزی مناسب، شتابی مضاعف به توسعه همکاری‌ها خواهد داد. ترکمنستان به عنوان یکی از راه‌های ارتباطی ایران با منطقه آسیای مرکزی و همچنین ایران به عنوان بهترین مسیر دستیابی کشورهای آسیای مرکزی و ترکمنستان به آب‌های گرم جنوب، دارای موقعیت‌های منحصر به فردی در منطقه هستند که باید از آنها بهره لازم را ببرند.

محمد رضا علی پور ناندل

اداره امور اکو - وزارت امور خارجه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی